

Módszerei — a tárgyi tudás elsajátítása folyamán adódó nevelési lehetőségek mára-
déktalan felismerése és a felismerés alapján, következetes, állandó, türelmes nevelői
irányítás a pozitív személyiségjegyek kialakítása érdekében. Ennek a következetes,
önzetlen nevelési tevékenységnek eredményei:

- a) a sajátos én-en alapuló öntudat kialakulása
- b) és a pozitív szokások elsajátítása.

A pozitív szokások kialakulása az egyén a k a r a t i tevékenységét bizonyos fokig
mentesítik a cselekvést irányító elhatározás alól. Ennek ellenére a kialakított jó szoká-
sok vezetnek növendékeinket a helyes életúton.

PAPNÉ, DOBOS MÁRIA
Nyíregyháza, Tanárképző Főiskola

Az érzelmi nevelés helye az általános iskolai orosz nyelv oktatásban

A szakfolyóiratok cikkei gyakran felvetik napjainkban az ifjúság érzelmi neve-
lését. Az érzelmi nevelés helyet kér a nevelés folyamatában, ezért meg kell vizsgálnunk
annak helyét, szerepét, és hatását egy adott tantárgy keretén belül.

Az érzelmek, az érzelmi hatások, s később a céltudatos érzelmi nevelés a születés-
től a jellemformálódás utolsó szakaszáig, illetve befejezéséig elkísérik a gyermeket.

Mi az érzelem? „Az érzelem lényege az az emóciális viszony, mely az ember s egy meg-
határozott tárgy vagy a jelenségek meghatározott köre között létrejött. Az érzelem mindig
a valóság ilyen vagy amolyan tárgyára (jelenségére, múltbeli) tárgyára irányul.” (Jakobszon,
P. M. Az érzelmek pszichológiája, 1964. 29. l.)

Az érzelmek tehát külső hatásra keletkeznek. Az ember növekedési folyamatában az
érzelmek fejlődésének folyamata is tükröződik. A gyermek számára az első érzelmi közösség
a család, ahol pozitív, avagy negatív jellegű érzelmi hatások érik.

Az iskolában a gyermek ún. új emocionális szférába kerül, a nevelés tudatos ráhatási folya-
matában új érzelmek alakulnak ki.

1. Meginog a szülő alakja a „tanító néni” vagy „tanító bácsi” hatására. Sokszor egy életre
kihat, vagy később a pályaválasztásban is döntő jelentőségű az első osztályt tanító pedagógus
alakja.

2. Az új érzelmi közösségben fontos, hogy az érzelmi egység, a „mi” osztályunk milyen,
hogyan tanul.

3. Az érzelmi közösség fogalma kitágul, s később a „mi” iskolánk is fontossá válik a
gyermek számára.

4. A közösségi érzés fokozható az úttörőéleten belől: a) egy úttörőtől többet várnak;
b) konkrét példaképet választ a gyermek. Gyakran nem is felnőt, hanem a jó ifjúsági vezető
személyében, aki 4—6 évvel idősebb, mint a gyermek, s akiben a kiskisiskolás követendő példa-
képet, saját maga tökéletesebb, felnőttébb mását látja.

Az ifjúsági vezető és nevelő mindenkor feladata, hogy a gyermek érzelmeit, a gyermek
érdekében mindig és minden körülmények között pozitív érzelmi tartalomra hangolja.

Az idegen nyelv oktatása a gyermek második életkori szakaszában kerül sorra.
Milyen életkori sajátosságokkal és milyen érzelmi változásokkal állunk szemben az
5. osztályban?

A gyermekben önállósulási folyamat kezdődik, kezd mérlegelni, elemezni, okot-
okozatot keresni. A felső tagozatos nevelő sem olyan tekintély számára, mint a tanító
néni, tanító bácsi volt. Egyre inkább érdekli a felnőttek világa, s egyáltalán minden a
világból, ami új. Érzelmi-akarat élete erősen differenciálódik. Nem egyszerű dolog az

ilyen korú gyermek nevelése. Ebben a lélektanilag bonyolult időszakban kezdődik az idegen nyelvi oktatás megalapozása is.

Milyen érzelmi élményhatást hoz a gyermek az 5. osztályba az orosz nyelvvel kapcsolatban?

Olvasmányélményei és egyéb külső hatások (tv-, rádióműsor, újság, mozi, turista-utak, november 7-i, április 4-i ünnepségek) alapján fogalmi vannak a Szovjetunióról. („Nagy” ország, meghozta a felszabadulást, „Nagy Októberi Szocialista Forradalom”, „Lenin bácsi”, a hősök alakjai, védi a békét, nagy hadserege van, űrhajók stb.)

Az 5. osztályban az idegen nyelv tanítása az újdonság varázásával hat. Ugyanakkor számolni kell azzal, hogy a gyermek számára a tanár megszűnik központi személy lenni. Már nem csupán egyéniségével kell hatnia a tantárgy tanításában. A nyelvtanításnak erős külső motivációra van szüksége, kapcsolatban kell állnia az élettel, változatossá, ötletessé, életszerűvé kell tenni a nyelvoktatás nem könnyű munkáját. S az érdekesség, mint érzelmi alap meg kell, hogy ragadja a tanulót. (Anyanyelvi szöveg esetében sem mellőzendő az érdekesség.) Kövessé a nyelvtanulást sikerélmény. Ha nem dicsérjük a gyermeket, nem biztatjuk, „elmegy a kedve az oroszról”, gátlólag hat rá már az óra közeledése is. Döntő szerepet játszik a tárgy megszerettetésében a tanár pozitív egyénisége is. Kedvességgel, biztatással megsokszorozhatjuk a gyermek örömet és tudásvágyát. Erre építhetjük később a követelménytámasztás folyamatosságát és fokozását.

Vizsgáljuk meg, hogyan valósul meg az érzelmi nevelés az általános iskolai tantárgyi nevelőmunkában.

Az érzelmi nevelés a sokoldalú kommunista embernevelés területén belül külön csoportosítást nem kap, de minden nevelési részterületet áthat. A Nevelés terv kiemelt nevelési feladatot ró az orosz nyelvet oktató tanárra. Ilyen például az *erkölcsi nevelés* területén belül a honvédelmi nevelés az idegen nyelvek oktatásában. Mutassunk rá, hogy az orosz nyelv ismerete elősegíti a Szovjetunió és a szocialista országok új típusú gazdasági és szocialista kapcsolatát, a közös honvédelem lehetőségét, szocialista vívmányaink megőrzését. A nyelvtudást a barátság és a béke megőrzésének szolgálatába állíthatjuk. (L.: A honvédelmi nevelés módszertani kérdései. Zrínyi Katonai Kiadó, 1969.) A honvédelmi nevelés szoros kapcsolatban áll a hazafias neveléssel azokban az olvasmányokban, amelyekben a tanuló közvetlen környezetéről, az otthonról, a szülőkről a szülőföldről, a hazáról, a tanulásról, a munkáról, szocialista vívmányainkról: az úttörőmozgalomról, a szocialista faluról, a továbbtanulásról szólnak, továbbá a hőstetteket, áldozatkészségeket, önfeláldozó hazaszeretetet tárgyaló olvasmányok; a kommunista embertípus pozitív jellembeli tulajdonságait példázó olvasmányok (igazságszeretet, rendszeretet, fegyelem, közösségi ember kialakítása.)

Nagy szocialista ünnepeink a proletárnemzetköziség eszméjének elmélyítésére nyújtanak alkalmat.

A nevelés e részterületeinek megoldása és összekapcsolása az érzelmi neveléssel nem egyszerű feladat. Nem szabad a tanárnak átpolitizálni a szöveget, erőszakosan aktualizálni. Maximális idegennyelvűségre kell törekednie, nem kell magyarul „mesélni” az órán. Logikusan kell összhangba hozni a nevelést a nyelvoktatás gyakorlati feladataival, azaz a helyi jártasságok, készségek kialakításával – s a „hogyan” kérdéssel, a módszerrel a tanítási óra keretein belül. (pl.: aktualizálás, témabővítés, párhuzamvonás, koncentráció, nem kötelező házi feladat, házi olvasmány, énektanítás, levelezés stb.).

A testi nevelés akkor kerül kapcsolatba az orosz nyelvvel, ha megfelelő olvasmányt találunk hozzá. (Úttörőtábor, kirándulás, nap, víz, levegő, hegy – egészség stb. témáinál.)

A politechnikai nevelés és a nyelvoktatás is némely vonatkozásban összefügg. He-lyes, ha az orosz nyelvórán is hangoztatjuk a fizikai és szellemi munka közelítését. Az üzemről, műhelyről szóló olvasmányokban előforduló szakszókincs minimumot alkalmazhatjuk az órán, konkretizálhatjuk a tanulók munkájára vagy beszélgetést folytat-hatunk a pályaválasztásról, leghasznosabb politechnikai nevelést pedig akkor végez a tanár, ha a technikai eszközök kezelését és az utasításokat az órán oroszul mondja.

Az esztétikai nevelést szolgáló érzelmi ráhatások — forrásukat tekintve — három csoportba oszthatók.

1. Olvasmányélmények, azaz az olvasott szöveg vagy irodalmi olvasmányok ér-zelmi hatása.
2. Képzőművészet, azaz a tankönyvek szépnek mondható képei, az órán hasz-nált szemléltető képek vagy orosz képzőművészeti alkotások nyújtotta érzelmek.
3. Akusztikai hatások, azaz a tanár szép és hű idegen nyelvi kiejtése az órákon, orosz dalok. (Különösen nagy a daltanítás érzelmi hatásfoka a gyermekek körében.)

Hogyan jelentkeznek az érzelmek a nyelvi órán?

A nyelvoktatás kezdeti szakaszában, amikor a gyermek még nem áll nyelvi tény-anyag birtokában, csak intellektuális érzelmekkel számolhatunk. A gyermeket a tárgy újdonsága köti le, a logikum, az öröm, a tudás, vagy a letörttség, ingerültség érzése. (Ezért is oly fontos az 5. osztályban tanító tanár egyénisége.)

Csak bizonyos lexikai nyelvtudás után folytathatunk az órán erkölcsi és eszté-tikai nevelést.

A nevelési célok megvalósítását eredményesen motiválják azok a személyes élmé-nyek, amelyeket a tanár átélt, vagy tapasztalatai révén szerzett. Ezért — ha teheti — szóltasson meg a gyermekek előtt igazi szovjet úttörőt, Szovjetunióban járt rokont, keltsen kíváncsiságot az idegen táj, város, földrajzi látványosság nyújtotta élmények-ről. Ezért jó és hasznos, ha a tanár látta azt az országot, anyanyelvi környezetben hal-lotta a nyelvet, amely tanításának anyagát képezi. Ha a tanár az osztály értelmi szint-jéhez megfelelőnek tartja, meséljen az első orosz órán a gyermekeknek irodalmi hatá-sokról (Gogol — Arany János, Puskin — Arany László, Turgenyev, Tolsztoj hatása), s arról, hogy a fasiszmus éveiben a Szovjetunió nyújtott hazát haladó költőinknek és író-inknak, említsük meg, hogy a történelem adta találkozási pontok tükröződnek a ma-gyar nyelvi szókincsben, hívja fel a gyermekek figyelmét egy-egy érdekes, a Szovjet-unióval kapcsolatos tv műsorra. Egyáltalán: az orosz nyelvet tanító tanár törekedjen arra, hogy megszerettesse tantárgyát, legyen tisztában azzal, hogy órája nevelő értékét az ő világnézete, széles körű műveltsége, szakmai és órai felkészültsége, szimpatikus, közvetlen, feloldódó egyénisége, példamutató magatartása határozza meg. Tudatosan kell hatnia a gyermekekre, irányítani kell őket. Megéri a fáradtságot, mert munkánk meg-térül mind a közösségi, mind a jellemnevelésben egyaránt. Befejezésül ahhoz kívánunk segítséget nyújtani, hogy az orosz nyelvi órák felépítésében miként biztosítsunk helyet az érzelmi nevelésnek.

1. Az új anyagrész szavainak auditív-lexikai előkészítése. Az új szó tanításánál olyan mondatot fogalmazhat és mondhat a tanár, amelynek minden más szava az előző anyagrészből ismert. Ilyenkor a tanár eltérhet a mondat lexikai tartalmában az új olvasmányoktól, ideális szövegvagy környezetet választhat az érzelmi nevelés motiválá-sára.

2. Ha az új anyagot a meglevő szókincs alapján tudjuk „mozgatni”, új mondat-fogalmazásban érthetővé tenni, ezt is megtehetjük. Így lehet szélesíteni vagy részletessé tenni a tankönyv által adott témakört.

3. Az országismerettel kapcsolatos témaköröknél hozassunk képeslapot, bélyeggyűjteményt a gyermekekkel. Jutalmat is adhatunk annak, aki „győzött”.

4. Új nyelvtananyagnál a kérdések, példamondatok szövegét a tanév, az iskola, város, falu, otthon, sport, Szovjetunió, az úttörőélet témáiból választhatja.

5. Ismétlésnél: a) konkrétá tehetjük a témát. (És te? És a mi iskolánk? A mi táborunk?)

b) új beszédssituációt alkalmazhatunk („szovjet úttörő”, a „nagymama” vagy a „tanár” mesél, kérdez.)

c) A levelezést is az órai anyag szolgálatába állíthatjuk: Pl. a gyermekekkel elhozhatjuk a leveleket és az egyes lexikai témákra vagy nyelvtani ismeretekre vonatkozó részletet, oroszos kifejezési módot olvastatunk fel a gyerekekkel. (Csak előkészítéssel alkalmazzuk!)

d) Esetenként egy „típuslevél” közös íratása az órán, amelynek témája lehet: „Mit csináltunk ebben a hónapban?” „Miről írnék szovjet barátomnak?” Ez egyúttal megtanítja a gyermeket a kulturált írásbeli érintkezés módjára, az udvariassági formák, kifejezések elsajátítására, amelyet később egyéni levelezésben is alkalmazhat.

6. A szorgalmi feladatok mindig pozitív érzelmi hatást keltenek. Alkalmazzuk bátran és minden esetben dicsérjük vagy jutalmazzuk a tanulót.

Az órán nemcsak annak részei, hanem egész időtartama is az érzelmi nevelést szolgálhatja. Pl. április 4-e előtt ünnepi orosz órát tarthatunk, amelynek műsorhoz hasonló anyagát kezdhethük a felszabadulásról, a Vörös Hadseregről, a Szovjetunióról szóló beszélgetéssel, folytathatjuk versmondással (ugyanaz a vers oroszul és magyarul, akár az osztály „műfordítójának” tollából is), egyszerű nyelvezetű prózai szöveg szép orosz kiejtésű felolvasásával. Szovjet és magyar dallal fejezhetjük be az órát.

Hasonló órát szervezhetünk november 7-ével kapcsolatban, vagy Lenin születésének 100-ik évfordulójára.

Az órán kívüli érzelmi nevelésben első és legfontosabb helyen a levelezés áll. A nyelvet tanító tanár segítsen a gyermekeknek a válasz megfogalmazásában és javításában. Segítsük elő, hogy kisdíákjaink az orosz nyelv segítségével levelezzenek a népi demokratikus országok úttörőivel is. Ajánljuk figyelmükbe Kaszab Andor diáklevelezési kifejezéggyűjteményét! (L.: Kaszab Andor: Szovjet–Magyar Diáklevelezés, Tankönyvkiadó, Bp. 1961.)

Az orosz nyelvet tanító tanár álljon kapcsolatban a Magyar–Szovjet baráti társasággal, szerkesszen a nagy ünnepek, művészeti hetek alkalmából tanítványai segítségével ünnepi faliújságot, vagy „Népek barátsága” kiállítást; egy tanév időtartamára hasznos különböző céllal működő szakköröket szervezni (levelező klub, Ismerd meg a Szovjetuniót, ének-zene szakkör, műfordító, dekorációs-faliújság szakkör, házi olvasmány szakkör, album szakkör, amelynek anyagát képeslapok, levelek, prospektusok képezik, vagy orosz nyelvű bábszakkör.)

A nyelvtanítás eredményességét nagyban fokozza annak érzelmi megalapozottsága. E megállapítás erőteljesen vonatkozik az orosz nyelv tanítására is. Ezért feladata az orosz nyelvi oktatóknak, hogy e feltételeket megteremtsék. Ehhez kívánt némi segítséget nyújtani ez a tanulmány is.

